

อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ : เรื่องเล่าขานนเล็กน้อยที่ขาดหายไปในวรรณกรรมไทย¹ Adolf Hitler : The missing little narratives in Thai literature

สิริรัตน์ จันทร์แจ่มศรี (Sirirat Janjamsri)^{2,*}
วุฒิกอร์ณ ชูวัฒนานุรักษ์ (Wuttikorn Chuwattananurak)³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษามุมมองข้อเท็จจริงและบริบทที่ขาดหายไปเกี่ยวกับอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ในวรรณกรรมไทยตามพื้นฐานแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมของฟรอนซ์ส์ ลียอตาร์ด

ผลการศึกษา พบว่าเรื่องเล่าขานใหญ่ (Grand Narratives) ในวรรณกรรมไทยเกี่ยวกับอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ส่วนใหญ่เน้นการบรรยายอัตชีวประวัติและการโฆษณาชวนเชื่อของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ตลอดจนสภาพการณ์ทางการเมืองโดยทั่วไปตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1918-1939 โดยละเลยเรื่องเล่าขานเล็กน้อย (Little Narratives) ได้แก่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและการตัดสินใจของฮิตเลอร์อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ และการเมืองของเยอรมนีในช่วงปี ค.ศ. 1918-1939 รวมทั้งบริบทของ

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี เรื่อง อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ในโลกวรรณกรรมไทย : กรณีศึกษาผ่านแนวคิดจิตวิทยาการเมือง และแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

²คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก 65000

E-mail: siriratj2002@gmail.com

³คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก 65000

E-mail: wuttikornc@nu.ac.th

²Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Phitsanulok, 65000, Thailand

³Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Phitsanulok, 65000, Thailand

*Corresponding author, E-mail: siriratj2002@gmail.com

(Received : January 6, 2025; Revised : April 3, 2026; Accepted : May 11, 2026)

สนธิสัญญาแวร์ซายที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของเยอรมนี ดังจะเห็นได้จากการที่ฮิตเลอร์ใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคนั้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นจากมวลชนและนำเสนอตัวเองเป็นผู้ออกบฏประเทศให้กลับมารุ่งเรืองได้

คำสำคัญ : อ돌ฟ์ ฮิตเลอร์, แนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม, ฟรอนซ์ว็ส ลีโยตาร์ด, สงครามโลกครั้งที่ 2

Abstract

This research article examines missing perspectives, facts, and contexts regarding Adolf Hitler in Thai literature through the lens of François Lyotard's postmodernism.

The findings revealed that the grand narratives in Thai literature about Adolf Hitler predominantly focus on his autobiography and propaganda, as well as the general political landscape from 1918 to 1939. However, these narratives tend to overlook little narratives, particularly the deeper factors influencing Hitler's ideology and decision-making. These factors include Germany's economic and political conditions during 1918-1939, as well as the significant impact of the Treaty of Versailles on German politics, economy, and society. Notably, Hitler's ability to exploit the economic and social circumstances of the period to gain public trust and portray himself as the savior capable of restoring the nation's prosperity is a critical aspect often neglected in the literature.

Keywords : Adolf Hitler, Postmodernism, François Lyotard, World War II

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หน้าประวัติศาสตร์ได้จารึกชื่อ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำพรรคนาซีเยอรมนี ให้เป็นอาชญากรช็อกโลกจากการที่ฮิตเลอร์ได้ก่ออาชญากรรม การฆ่าล้างผู้คนชาติพันธุ์ยิว หรือที่รู้จักกันในชื่อ โฮโลคอสต์ (Holocaust) อันเป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์โลกเท่าที่เคยมีมา (รวิภา ศรีดาวเดือน, 2555, น. 1) ไม่เพียงแต่การก่ออาชญากรรมที่เลวร้ายอย่าง การฆ่าล้างชาวยิวเพียงเท่านั้น ฮิตเลอร์ยังเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้เกิดสงครามครั้งใหญ่ด้วยการละเมิดข้อตกลงในสนธิสัญญาแวร์ซาย (Treaty of Versailles) อีกทั้งได้เข้ายึดครองอีกหลาย ๆ ดินแดนในแถบทวีปตะวันตก อย่างไรก็ดี ชนวนเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ การบุกโจมตีโปแลนด์ และก่อสงครามขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ.1939 (วีระชัย โชคมุกดา, 2559, น. 140-141) สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปี ค.ศ. 1945 ทั้งฝ่ายประเทศที่ชนะสงครามและฝ่ายประเทศที่แพ้สงครามได้ประสบกับความยากลำบาก ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แผ่ขยายพื้นที่กว้างไปทั่วโลก โดยมีผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปเป็นจำนวนมากกว่า 60 ล้านคน นับเป็นสงครามที่ก่อให้เกิดความสูญเสียชีวิตมนุษย์มากที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ (วีระชัย โชคมุกดา, 2559, น. 134)

เป็นเวลากว่าแปดทศวรรษที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง ปัจจุบันเรื่องราวของสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังถูกเผยแพร่และผลิตซ้ำออกมาให้ผู้คนได้เรียนรู้ และศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของสารคดี ภาพยนตร์ บทความ รวมไปถึงหนังสือ ซึ่งเมื่อมีการนำเสนอเรื่องราวสงครามโลกครั้งที่ 2 ย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยถึงชื่อ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ บุคคลที่ถูกมองว่าเป็นอาชญากรชั่วร้ายที่ก่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น ทว่า หากเราได้ศึกษาวรรณกรรมไทยที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ไม่ว่าจะเป็นคำอธิบายของนักประวัติศาสตร์ หรือนักรัฐศาสตร์ผู้ศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กลับพบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่มีจุดร่วมที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ นโยบายต่างประเทศของฮิตเลอร์และการละเมิดสนธิสัญญาแวร์ซายซึ่งกลายเป็นชนวนเหตุที่ก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลอดจนการนำเสนอชีวประวัติของฮิตเลอร์ ตั้งแต่ยังเป็นวัยเยาว์ จนกระทั่งที่เขาได้พ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 อาทิ หนังสือ *ฮิตเลอร์-นาซี บุรุษผู้คิดว่าโลก* ของ สาละ บุญคง (2559) หนังสือ *ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ กับสงครามโลกครั้งที่ 2* ของ วีระชัย โชคมุกดา (2560) และ

หนังสือ *อดอล์ฟ ฮิตเลอร์* ของ ศนิโรจน์ ธรรมยศ (2567) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า วรรณกรรมไทยมีเนื้อหาในลักษณะเป็นเรื่องเล่าขานใหญ่ (Grand Narratives) ที่เน้นการศึกษาและนำเสนอประเด็นชีวประวัติทั่วไปของฮิตเลอร์ ประเด็นการขึ้นสู่อำนาจ ประเด็นการใช้สื่อและโฆษณาชวนเชื่อเพื่อเสริมสร้างอำนาจและภาพลักษณ์ของฮิตเลอร์ ตลอดจนประเด็นการก่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น

จะเห็นได้ว่า การที่วรรณกรรมไทยส่วนใหญ่ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับฮิตเลอร์ได้ฉายภาพจำให้การกระทำของฮิตเลอร์เป็นชนวนเหตุให้เกิดสงครามครั้งยิ่งใหญ่ของโลกนั้น อาจส่งผลให้การศึกษาระดับต้นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 และอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผ่านวรรณกรรมไทยละเลยมุมมอง ข้อเท็จจริง หรือบริบทบางประการไป อนึ่ง แม้การอุบัติขึ้นของสงครามโลกและการปรากฏตัวของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ จะเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาและไม่ควรเกิดขึ้นอีกก็ตาม แต่การศึกษาและทำความเข้าใจประวัติศาสตร์สากลผ่านวรรณกรรมไทยอย่างรอบด้านก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ยิ่งกว่านั้น แม้ในประเทศไทยจะมีการศึกษาในสาขารัฐศาสตร์แขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น อันเป็นแขนงที่มีหัวใจหลักคือการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อเข้าใจถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอดีตจนถึงปัจจุบัน และใช้เป็นหลักวิเคราะห์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในอดีต เปรียบเทียบกับปัจจุบัน และใช้เป็นแนวทางเพื่อคาดการณ์อนาคต แต่วรรณกรรมไทยที่เขียนโดยนักรัฐศาสตร์ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องราวของสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ยังมีไม่มากเท่าที่ควรด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยในฐานะผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงได้ตั้งคำถามว่า วรรณกรรมไทยที่มีต่ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ได้ละเลยมุมมอง ข้อเท็จจริง หรือบริบทต่าง ๆ ใดบ้างเพื่อทำความเข้าใจการตัดสินใจและการกระทำของฮิตเลอร์ ตลอดจนเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยหรืออิทธิพลต่อการกระทำและการตัดสินใจของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ในฐานะแนวทางในการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยให้สมบูรณ์รอบด้านยิ่งขึ้น ผ่านการวิเคราะห์แนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมของฟร็องซัวส์ ลีโยตาร์ด (Francois Lyotard) ที่ปฏิเสธการครอบงำของเรื่องเล่าขานใหญ่ และสนับสนุนให้เรื่องเล่าขานเล็ก (Little Narratives) มีบทบาทมากขึ้น แนนอนว่าบทความวิจัยชิ้นนี้มีได้เห็นด้วยกับการกระทำอันโหดร้ายของฮิตเลอร์ที่คร่าชีวิตผู้คนเป็นจำนวนมาก หรือมิได้กล่าวว่าการกระทำของฮิตเลอร์เป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม รวมทั้งขอประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกรูปแบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจเรื่องเล่าขานใหญ่ ในวรรณกรรมไทยเกี่ยวกับบอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ว่ามีประเด็นหรือแง่มุมใดบ้าง
2. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลหรือบริบททางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อันได้แก่ บริบทและสภาพการณ์ของเยอรมนีช่วงปี ค.ศ. 1918-1939 และตัวบทสนธิสัญญาแวร์ซายที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ของฮิตเลอร์ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฐานะเรื่องเล่าขานเล็กที่ขาดหายไป ในวรรณกรรมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) เช่น สนธิสัญญาแวร์ซาย และหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) เช่น บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัย ตลอดจนตำราและหนังสือ
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาวิเคราะห์และวิพากษ์ผ่านแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม จากหนังสือ *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge* ของ ฟร็องซัวส์ ลียอตาร์ด แปลโดย เจฟฟ์ เบนนิงตัน และไบรอัน มัสซูมี (Lyotard, 1984) มีเนื้อหาสาระในการเสนอถึงการเปลี่ยนแปลงจากยุคสมัยใหม่สู่ยุคหลังสมัยใหม่ที่มีผลกระทบต่องานของเรื่องเล่า โดยเฉพาะเรื่องเล่าขานใหญ่ ซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญในฐานะกรอบความคิดที่ให้คำอธิบายที่ครอบคลุมทุกอย่างเกี่ยวกับโลกและมนุษย์ เรื่องเล่าเหล่านี้มักถูกนำเสนอว่าเป็นความจริงที่แน่นอน มีคุณค่าทางจริยธรรมสากล และมีความสมบูรณ์ ขณะเดียวกันลียอตาร์ดได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจ โดยใช้แนวคิด “เกมภาษา” (Language Games) จาก ลุดวิก วิตเจนสไตน์ (Wittgenstein, 1953 as cited in Lyotard, 1984) ที่เน้นว่า กฎเกณฑ์และรูปแบบการผลิตความรู้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและจุดประสงค์ของผู้ใช้งาน นอกจากนี้ ลียอตาร์ดยังชี้ให้เห็นว่าในยุคสมัยใหม่ เรื่องเล่าขานใหญ่ทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้กับความรู้และการปฏิบัติทางสังคม อย่างไรก็ตาม ในยุคหลังสมัยใหม่ เรื่องเล่าขานใหญ่นี้เริ่มสูญเสียความน่าเชื่อถือจากการตั้งคำถามต่อความจริงว่า ความจริงที่ปรากฏในสังคมเป็นกรอบความคิดที่ครอบงำ

ทุกคนจากสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งยังถูกมองว่าเป็นวิธีการครอบงำและควบคุมในเชิงสังคมและการเมือง โดยในยุคหลังสมัยใหม่ ลีโยตาร์ได้เสนอการเน้นให้ความสำคัญต่อเรื่องเล่าขานขนาดเล็ก อันเป็นการเล่าเรื่องที่เจาะจงบริบทเฉพาะกลุ่มหรือสถานการณ์เฉพาะโดยไม่อ้างถึงความเป็นสากล เรื่องเล่าขานขนาดเล็กสะท้อนถึงประสบการณ์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มย่อย ซึ่งช่วยให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองได้รับการยอมรับมากขึ้น ทั้งนี้ ลีโยตาร์เสนอว่าเรื่องเล่าขานเล็กมีบทบาทสำคัญในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ เนื่องจากการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการที่เรื่องเล่าขานเล็กเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มที่ถูกกีดกันจากกระแสหลัก อีกทั้งเรื่องเล่าขานเล็กช่วยสร้างความรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทเฉพาะ เช่น ความรู้พื้นบ้านหรือความเชื่อเฉพาะกลุ่ม ในขณะที่เรื่องเล่าขานใหญ่ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของการครอบงำ เรื่องเล่าขานเล็กจึงกลายเป็นวิธีการต่อต้านและท้าทายโครงสร้างอำนาจ ตลอดจนเป็นการสะท้อนลักษณะเฉพาะของความรู้ในยุคหลังสมัยใหม่ซึ่งไม่ได้ยึดติดกับกรอบศูนย์กลางหรือความจริงที่แน่นอน แต่เป็นความรู้แบบกระจายอันมีคุณค่าในบริบทที่หลากหลาย สิ่งนี้ส่งเสริมเสียงที่หลากหลายในสังคมและลดลำดับชั้นของความรู้ทำให้ไม่มีเรื่องเล่าใดมีความสำคัญเหนือกว่ากันในลักษณะที่ครอบงำ กล่าวได้ว่า ยุคหลังสมัยใหม่ตามทัศนะของลีโยตาร์ได้สะท้อนถึงการยอมรับความซับซ้อนของสังคมและการปฏิเสธความจริงตายตัว เปิดโอกาสให้ผู้คนได้มองความรู้และความจริงผ่านมุมมองที่หลากหลายและยืดหยุ่นตามบริบทนั่นเอง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมไทยเกี่ยวกับบอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผ่านการอธิบายด้วยแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม โดย พรองซ์วส์ ลีโยตาร์ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ประการที่ 1 วรรณกรรมไทยที่มีประเด็นเกี่ยวกับบอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าขานใหญ่ จากการศึกษพบว่า เรื่องเล่าขานใหญ่ที่วรรณกรรมไทยได้กล่าวถึง ประกอบด้วย

1.1 เรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัว : วรรณกรรมไทยมีจุดร่วมของเนื้อหา ด้านการศึกษาและบรรยายชีวประวัติของฮิตเลอร์ตั้งแต่วัยเยาว์ กระทั่งเข้าสู่วงการทางการเมืองโดยเน้นไปที่การศึกษาชีวิตส่วนตัว ความคิดทางการเมือง การพัฒนาบุคลิกภาพของฮิตเลอร์ที่นำไปสู่การเป็นผู้นำเผด็จการ โดยจะเห็นได้จากหนังสือ

การต่อสู้ของข้าพเจ้า ของ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ แปลโดย ศ.ป. (2548) หนังสือ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ จอมเผด็จการพรั่นรั่มมนุษย์ ของ วีระชัย โชคมุกดา (2553) หนังสือ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ของ ศนิโรจน์ ธรรมยศ (2562) และหนังสือ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผู้ยิ่งใหญ่แห่งอาณาจักรไรช์ที่ 3 ของ ศนิโรจน์ ธรรมยศ (2567) ในขณะที่ หนังสือ อยู่กับฮิตเลอร์จนชั่วโม่งสุดท้าย บันทึกความทรงจำของเลขานุการฮิตเลอร์ ของ เทราเดล ยุงเงอ แปลโดย อำภา โอตระกูล (2550) เองก็ได้นำเสนอเรื่องราวจากบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับฮิตเลอร์ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้เห็นแง่มุมที่ลึกซึ้งและใกล้ชิดเกี่ยวกับตัวตนและพฤติกรรมของฮิตเลอร์ในช่วงเวลานั้น

1.2 เรื่องเล่าเกี่ยวกับพรรคและลัทธินาซี : วรรณกรรมไทยเน้นการเล่าถึงการเติบโตและการขึ้นสู่อำนาจของฮิตเลอร์และพรรคนาซีในเยอรมนี รวมถึงกลยุทธ์ที่พรรคนาซีใช้ในการยึดอำนาจและควบคุมประเทศ โดยเฉพาะการใช้โฆษณาชวนเชื่อเพื่อสร้างฐานสนับสนุนและสร้างความชอบธรรมในการปกครอง ในช่วงเวลาที่ปั่นป่วนและไม่มั่นคงของเยอรมนี ซึ่งปรากฏให้เห็นชัดจากหนังสือ *นาซีในสมัยไวมาร์ ค.ศ. 1918-1933 (ฉบับปรับปรุง)* ของ สัญชัย สุวังบุตร (2566)

1.3 เรื่องเล่าเกี่ยวกับแนวคิดและอุดมการณ์ของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ : วรรณกรรมไทยมีการศึกษาแนวคิดทางการเมืองของฮิตเลอร์ที่มีอิทธิพลต่อการปกครองและการดำเนินนโยบายของเยอรมนีในช่วงที่เขาเป็นผู้นำ เห็นได้จากบทความเรื่อง *เปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของโจเซฟ สตาลินและอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ที่ส่งผลต่อผลประโยชน์แห่งชาติด้านการเมืองของสหภาพโซเวียตและเยอรมนี* ของ กัญญพร ตั้งตรงจิตร (2556) ในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของสองผู้นำเผด็จการที่สำคัญในศตวรรษที่ 20 ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้ส่งผลต่อการปกครองและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตและเยอรมนี ในขณะที่หนังสือ *ห้องสมุดลับของฮิตเลอร์* ของ ทิโมธี ดับเบิลยู ไรแบ็ก แปลโดย โรจนา นาเจริญ (2553) สะท้อนให้เห็นประเด็นด้านแนวคิดทางการเมืองปรัชญา และอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของฮิตเลอร์

1.4 เรื่องเล่าเกี่ยวกับการโฆษณาชวนเชื่อ : วรรณกรรมไทยส่วนใหญ่นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการสร้างและการนำเสนอภาพลักษณ์ของฮิตเลอร์ที่เน้นการวิเคราะห์และศึกษาว่าภาพลักษณ์ของฮิตเลอร์ถูกสร้างและเสริมสร้างขึ้นอย่างไรผ่านภาพยนตร์ โฆษณาชวนเชื่อ วรรณกรรม และสื่ออื่น ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจของฮิตเลอร์ เห็นได้จากบทความเรื่อง *ภาพยนตร์ “ชัยชนะแห่งความเชื่อมั่น” (Victory of Faith/ Sieg des Glaubens) และการสร้างรัฐนาซี*

ค.ศ. 1933 ของ คัททียากร ศศิธรรามาต (2558) ที่ศึกษาการใช้ภาพยนตร์ในการสร้างภาพลักษณ์ของฮิตเลอร์และการสนับสนุนแก่พรรคนาซี และในส่วนของหนังสือ *คู่มือเผด็จการ ลัทธิบูชาตัวบุคคลในศตวรรษที่ 20* ของ ฟรังก์ ดีเคิทเทอร์ แพลโดย กิตติชาติ บุญยะภักดิ์ (2565) ได้ศึกษาการสร้างภาพลักษณ์และลัทธิบูชาตัวบุคคลของผู้นำเผด็จการของฮิตเลอร์ ประเด็นด้านการใช้โฆษณาชวนเชื่อและการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างอำนาจ ในขณะที่ยกความเรื่อง *บทบาทการโฆษณาชวนเชื่อของพรรคนาซีในเยอรมนี ระหว่าง ค.ศ. 1933-1945* ของ มลิสสา ธนมิตรามณี (2541) จะเป็นการศึกษากลยุทธ์การใช้สื่อและการโฆษณาชวนเชื่อของพรรคนาซีในการเสริมสร้างอำนาจและภาพลักษณ์ของฮิตเลอร์ในสายตาประชาชน

1.5 เรื่องเล่าเกี่ยวกับผลกระทบทางประวัติศาสตร์และสังคม : อย่างที่ทราบโดยทั่วกันว่าอดอล์ฟ ฮิตเลอร์นั้น เป็นผู้นำเผด็จการที่ใช้ความรุนแรงในการควบคุมประชาชน วรรณกรรมไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับฮิตเลอร์จึงเลี่ยงไม่ได้ที่น่าเสนอหรือกล่าวถึงประเด็นด้านความโหดร้ายและผลกระทบของยุคนาซี เห็นได้ชัดจากบทความเรื่อง *การรุกรานในยุคนาซีเยอรมัน: บาดแผลที่ยังคงเจ็บปวด* ของ คัททียากร ศศิธรรามาต (2557) ที่ได้มุ่งศึกษาถึงความโหดร้ายของพรรคนาซี โดยเฉพาะการรุกรานในยุคนาซีเยอรมันและผลกระทบที่ยังคงทิ้งร่องรอยไว้ในประวัติศาสตร์และความทรงจำของมนุษยชาติ

ประการที่ 2 เรื่องเล่าขานนเล็กในวรรณกรรมภาษาอังกฤษที่มีประเด็นเกี่ยวกับอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ จากการศึกษา พบว่า วรรณกรรมภาษาอังกฤษประกอบไปด้วยเรื่องเล่าหลากหลายแง่มุมที่ถูกกละเลย หรือมิได้ปรากฏอย่างชัดเจนในวรรณกรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการขึ้นสู่อำนาจของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ในบริบทระดับท้องถิ่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับการวิเคราะห้เชิงจิตวิทยาและบุคลิกภาพของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ รวมถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์และการรับรู้เกี่ยวกับอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ในประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมภาษาอังกฤษที่บรรดานักเขียนพยายามนำเสนอแง่มุมใหม่ ๆ เพื่อให้เรื่องราวของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์นั้นมีความรอบด้านมากขึ้น เห็นได้จากบทความเรื่อง *Shifting Images of Adolf Hitler* ของ โด널ด์ อี. เชพเพิร์ดสัน (Shepardson, 1977) ที่มีการเสนอประเด็นการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์และการรับรู้เกี่ยวกับฮิตเลอร์ในประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นในช่วงชีวิตของเขาหรือหลังจากที่เขาเสียชีวิตแล้ว ซึ่งเป็นจุดร่วมที่สามารถเชื่อมโยงกับการวิเคราะห้วิธีที่ฮิตเลอร์ถูกมองและนำเสนอในสังคมในบริบทต่าง ๆ ได้ ในขณะที่ยกความเรื่อง *A. J. P. Taylor, Adolf Hitler,*

and the Origins of the Second World War ของ นอร์แมน เจ. ดับเบิลยู. โกดา (Goda, 2001) ก็นำเสนอแนวคิดที่ขัดแย้งกับความเชื่อที่แพร่หลายเกี่ยวกับต้นเหตุของสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ไม่ได้มีแผนระยะยาวที่แน่นอนในการก่อสงครามขึ้น ฮิตเลอร์เป็นเพียงผู้นำคนหนึ่งที่ใช้ประโยชน์จากสถานการณ์โดยรวมและโอกาสที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่นเดียวกับบทความเรื่อง *Did Hitler Want a World Dominion?* ของ มิลาน เฮาเนอร์ (Hauner, 1978) ที่นำเสนอเนื้อหาข้อเท็จจริงที่โต้แย้งนักประวัติศาสตร์ว่า ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ เป็นเพียงรัฐบุรุษที่มีจุดมุ่งหมายอันจำกัด การกระทำของเขาเป็นเพียงแค่การตอบสนองต่อสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น รวมถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับการวิเคราะห์ถึงปัจจัยหรือบริบทแวดล้อมทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เอื้อต่อการขึ้นสู่อำนาจของฮิตเลอร์ ในเชิงลึกอันเป็นประเด็นที่เรื่องเล่าขนานใหญ่ในวรรณกรรมไทยได้ละเลยหรือไม่ถูกให้ความสนใจมากนัก เห็นได้จากบทความเรื่อง *Hitler in a Social Context* ของ ไมเคิล เค. เคเทอร์ (Kater, 1981) ที่เน้นวิเคราะห์บทบาทของออดอล์ฟ ฮิตเลอร์กับปัจจัยทางสังคมที่ส่งเสริมอิทธิพลของเขา เคเทอร์มองว่าฮิตเลอร์เป็นผลผลิตของบริบททางสังคมและการเมืองในยุคนั้น ความคิดสุดโต่งของเขาจึงได้รับการสนับสนุนและแพร่กระจายไปทั่วสังคมเยอรมัน ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจอุดมการณ์ของฮิตเลอร์ต้องพิจารณาในกรอบที่กว้างกว่าการวิเคราะห์เฉพาะตัวบุคคล ควรมองไปยังโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่เอื้อให้เขาขึ้นสู่อำนาจ ในขณะที่บทความเรื่อง *Hitler's Success as a Case Study in Interpreting History* ของ จอห์น แอล. สเนลล์ (Snell, 1968) ได้วิเคราะห์ความสำเร็จของฮิตเลอร์โดยสำรวจแง่มุมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยต่อการสนับสนุนฮิตเลอร์ พร้อมทั้งตั้งคำถามเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตของนักประวัติศาสตร์ สเนลล์ใช้กรณีศึกษาความสำเร็จของฮิตเลอร์เพื่อเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพิจารณาปัจจัยที่หลากหลายและซับซ้อนในการอธิบายเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ เขาเสนอว่านักประวัติศาสตร์ไม่ควรมองเหตุการณ์เพียงผ่านบทบาทของตัวบุคคล แต่ควรคำนึงถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างและบริบทที่กว้างขึ้น ซึ่งมีส่วนต่อการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลวของเหตุการณ์ในอดีต

ประการที่ 3 การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ถึงอิทธิพลหรือบริบททางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อันได้แก่ ตัวบทสนธิสัญญาแวร์ซาย รวมถึงบริบทและสภาพการณ์ของเยอรมนีช่วงปี ค.ศ. 1918-1939 ที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ของฮิตเลอร์

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฐานะเรื่องเล่าขานเล็กน้อยที่ขาดหายไปในวรรณกรรมไทย ดังนี้

3.1 สนธิสัญญาแวร์ซาย ความไม่พอใจและความรู้สึกถูกเหยียดหยาม : ย้อนกลับไปในวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 1918 สงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ยุติลง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นอีกในอนาคต กลุ่มสัมพันธมิตร ซึ่งประกอบด้วย อิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา จึงร่วมกันร่าง “สนธิสัญญาแวร์ซาย” (Treaty of Versailles) ขึ้น เพื่อจำกัดอำนาจและสิทธิเสรีภาพของเยอรมนีไม่ให้สามารถเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพของโลกได้อีก (ศนิโรจน์ ธรรมยศ, 2567, น. 42) สนธิสัญญาแวร์ซายถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรงในเยอรมนี ความโหดร้ายของสนธิสัญญานับนี้คือการที่ผู้แพ้สงคราม ถูกบีบบังคับให้ต้องลงนาม อีกทั้งเงื่อนไขของสนธิสัญญายังได้สร้างความเสียหายอย่างมากต่อเยอรมนีจากการที่ดินแดนถูกยึด ส่งผลให้สูญเสียรายได้อันมีค่าจากอุตสาหกรรมและการเกษตร ยังมิรวมไปถึงการที่เยอรมนีต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามในอัตราปีละ 5,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเป็นจำนวนที่เกินความสามารถของเยอรมนีจะจ่ายได้ ทำให้เศรษฐกิจไม่สามารถฟื้นตัวได้ รวมถึงกำลังทหารของเยอรมนีลดลงอย่างมาก ทว่า เนื้อหาในสนธิสัญญานับนี้ที่สร้างความไม่พอใจแก่ชาวเยอรมันมากที่สุดคือมาตรา 231 บทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับสงครามกล่าวโทษเยอรมนีและพันธมิตรว่าเป็นผู้ก่อสงคราม (War Guilt Clause) ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกอับอายและโกรธแค้นเป็นอย่างมาก (อนันตชัย จินดาวัฒน์, 2555, น. 720-722) โดยวรรณกรรมไทยส่วนใหญ่มักบรรยายเพียงแค่ความสำเร็จของอิตเลอร์และพรรคนาซีมาจากการใช้ประโยชน์ข้อตกลงของสนธิสัญญาแวร์ซายและความไม่พอใจของชาวเยอรมัน ทว่า ได้มองข้ามผลกระทบของสนธิสัญญาแวร์ซายในมิติเชิงลึกในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 ผลกระทบด้านจิตวิทยาของชาวเยอรมัน : สนธิสัญญาแวร์ซายได้เอื้อให้บุคคลอย่างอิตเลอร์ขึ้นมามีอำนาจนั้นมีความเป็นไปได้มากขึ้น โดย วิลเดมาร์ กูเรียน (Gurian, 1942) ได้วิเคราะห์บริบทด้านสนธิสัญญาแวร์ซายไว้ว่า สนธิสัญญาแวร์ซายได้สร้างผลกระทบด้านจิตวิทยาจากการที่เยอรมนีถูกมองว่าเป็นผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยต้องยอมรับเงื่อนไขที่รุนแรง ชาวเยอรมันส่วนใหญ่จึงมองว่าสนธิสัญญานี้เป็น “ความอับยศ” ที่ลดทอนศักดิ์ศรีและอธิปไตยของประเทศ อิตเลอร์จึงใช้สนธิสัญญานี้เป็นหัวข้อหลักในการกล่าวปราศรัย ผ่านการโจมตีสนธิสัญญาว่าเป็น “การแทงข้างหลังเยอรมนี” และปลุกกระดมให้ประชาชนสนับสนุน

การแก้แค้นและการฟื้นฟูศักดิ์ศรีของชาติ การวิจารณ์สนธิสัญญานี้ช่วยให้ชาวเยอรมันที่ไม่พอใจสนธิสัญญาและต้องการแก้แค้นให้กับความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 1 หันมาสนับสนุนอิตเลอร์มากขึ้น (Gurian, 1942, pp. 391-393) กล่าวได้ว่า อิตเลอร์ใช้ผลกระทบทางจิตวิทยาในการปลุกเร้าความโกรธแค้นต่อสนธิสัญญาและช่วยเติมเต็มแนวคิดชาตินิยมแบบสุดโต่งมาเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงสนับสนุนให้แก่ตนและพรรคนาซี แนวคิดนี้ยังขยายไปสู่การเหยียดเชื้อชาติและการต่อต้านชาวยิว โดยเชื่อมโยงกับวาทกรรมเรื่อง “การแทงข้างหลัง” ที่กล่าวหาว่าชาวยิวในเยอรมนีมีส่วนร่วมในความพ่ายแพ้ของประเทศอันนำไปสู่การเหยียดเชื้อชาติและการต่อต้านชาวยิวอย่างรุนแรงในภายหลัง

3.1.2 ผลกระทบด้านการเมืองภายใน : มิเพียงแต่ผลกระทบทางจิตวิทยาเพียงเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการจำกัดศักยภาพทางการเมืองของประเทศ เนื่องจากภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 1 อันถือเป็นการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของประเทศเยอรมนีเช่นกัน การสละราชสมบัติของจักรพรรดิวิลเฮล์มที่ 2 (Kaiser Wilhelm II) ในปี ค.ศ. 1918 ส่งผลให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เมืองไวมาร์เสร็จสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1919 และถูกประกาศใช้ในปีเดียวกัน โดยกำหนดให้เยอรมนีเป็นสาธารณรัฐที่มีระบบรัฐสภาและประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากสนธิสัญญาแวร์ซายถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สร้างความล้มเหลวให้แก่สาธารณรัฐไวมาร์จากการที่ประเทศต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนักในช่วงต้นของสาธารณรัฐไวมาร์ ไม่ว่าจะเป็นค่าเงินมาร์คสูญเสียมูลค่าอย่างรุนแรงในช่วงปี ค.ศ. 1923 ปัญหาเงินเพื่อขึ้นรุนแรงจนส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติ รวมทั้งความยากจนที่แผ่ขยายเป็นวงกว้าง นอกจากนี้ การถูกบังคับให้ยอมรับความรับผิดชอบในสงครามโลกครั้งที่ 1 อย่างเต็มที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของประชาชนชาวเยอรมัน ซึ่งมองว่าสนธิสัญญาแวร์ซายเป็นการดูหมิ่นศักดิ์ศรีของชาติ ความไม่พอใจในเงื่อนไขของสนธิสัญญาแวร์ซายนี้จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ฝ่ายการเมืองหัวรุนแรง เช่น พรรคนาซีภายใต้การนำของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ใช้ปราศรัยในการสร้างความสนับสนุนจากประชาชน โดยกล่าวหาว่ารัฐบาลสาธารณรัฐไวมาร์ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของชาติและประชาชนได้ สนธิสัญญาแวร์ซายจึงไม่ได้เป็นเพียงต้นตอของวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ยังสร้างความปั่นป่วนทางการเมืองที่นำไปสู่การล่มสลายของสาธารณรัฐไวมาร์ในที่สุด (จิราวุฒิ จิตจักร, 2565, น. 1-2) ฮิตเลอร์จึงนำเสนอแนวคิดชาตินิยมสุดโต่ง

และความสามัคคีของชาติ โดยอ้างว่าความขัดแย้งในสังคมเกิดจากศัตรูภายใน อย่างชาวยิวและพรรคคอมมิวนิสต์ ทั้งยังสร้างภาพของตนเองในฐานะผู้กอบกู้ที่สามารถนำพาประเทศกลับมาสู่ความเป็นเอกภาพและความสงบได้

3.1.3 ผลกระทบที่นำไปสู่การปะทุขึ้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 :

ประการสำคัญหนึ่งที่วรรณกรรมไทยมักละเลยคือ สนธิสัญญาแวร์ซายมีอิทธิพลต่อการปะทุขึ้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะเมื่อเยอรมนีภายใต้การครองอำนาจของฮิตเลอร์เพิกเฉยต่อข้อตกลงในสนธิสัญญาและดำเนินการที่ทำทายระเบียบระหว่างประเทศ ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุโรปอ่อนแอลงและเปิดทางสู่ความขัดแย้งครั้งใหญ่ในเวลาต่อมา ผลกระทบสำคัญประการหนึ่งคือการบั่นทอนความน่าเชื่อถือของกติกาสากลจากการที่ฮิตเลอร์ละเมิดสนธิสัญญาอาทิ การสร้างกองทัพใหม่ การยึดครองไรน์แลนด์ และการขยายดินแดน อันแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับเงื่อนไขที่เคยตกลงกันไว้ ทำให้ความไว้วางใจระหว่างประเทศลดลง และบั่นทอนระบบที่มีเป้าหมายเพื่อรักษาสันติภาพในยุโรป อีกทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษในช่วงเวลานั้นขาดความสามัคคีในการรับมือกับภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้น โดยฝรั่งเศสต้องการควบคุมเยอรมนีอย่างเข้มงวด ขณะที่อังกฤษเลือกใช้แนวทางการประนีประนอมโดยหวังว่าการยอมให้ฮิตเลอร์บรรลุบางข้อเรียกร้องจะช่วยหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกันนี้ทำให้ทั้งสองประเทศไม่สามารถดำเนินการร่วมกันเพื่อยับยั้งเยอรมนีได้ตั้งแต่แรกเริ่ม ฮิตเลอร์จึงใช้โอกาสนี้ในการละเมิดสนธิสัญญาอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการยึดไรน์แลนด์ในปี ค.ศ. 1936 และการรวมออสเตรีย ในปี ค.ศ. 1938 โดยไม่มีการตอบโต้ที่เด็ดขาด สิ่งนี้ยิ่งเสริมความมั่นใจให้เขาว่าสามารถดำเนินนโยบายรุกรานได้โดยไม่ต้องเผชิญผลกระทบที่รุนแรง นำไปสู่การรุกรานเชโกสโลวาเกียในปี ค.ศ. 1938 และโปแลนด์ในปี ค.ศ. 1939 อันเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 ในอีกด้านหนึ่ง องค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อรักษาสันติภาพโลกกลับไม่สามารถบังคับใช้กฎเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพได้ จากการขาดกลไกในการยับยั้งการละเมิด สนธิสัญญาทำให้องค์การนี้ล้มเหลวในการรักษาบทบาทในฐานะผู้รักษาสันติภาพ ตลอดจนการที่เยอรมนีขยายกำลังทหารและดินแดนถือเป็นการส่งสัญญาณไปยังประเทศอื่น อาทิ อิตาลีและญี่ปุ่น ให้พิจารณานโยบายรุกรานในภูมิภาคของตนเอง ความเคลื่อนไหวนี้สร้างการแข่งขันทางอำนาจที่เพิ่มความเปราะบางให้กับระบบระหว่างประเทศ (บรรพต กำเนิดศิริ, 2553, น. 250-254, 262-283, 285)

สำหรับประเด็นที่ว่าสนธิสัญญาแวร์ซายมีอิทธิพลต่อการปะทุขึ้นของ สงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ เอ็ดมันด์ เดน โมเรล (Edmund Dene Morel) นักสันติวิธีและ นักการเมืองชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นหนึ่งในนักวิจารณ์คนแรก ๆ ของระบบการทูตลับ และพันธมิตรที่นำไปสู่การเริ่มต้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้แสดงความคิดเห็นต่อ สนธิสัญญาแวร์ซายว่าเป็นข้อตกลงที่ไม่ยุติธรรมและสร้างภาระให้แก่เยอรมนี อย่างไม่สมเหตุสมผล โดยเฉพาะในแง่ของการชดเชยค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมาก รวมถึงการสูญเสียดินแดนที่สำคัญไป โมเรลมองว่าเงื่อนไขเหล่านี้ไม่ได้ช่วย สร้างสันติภาพ แต่กลับเป็นการลงโทษที่ก่อให้เกิดความโกรธแค้นในเยอรมนี และจากการที่สนธิสัญญาแวร์ซายก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจที่ลุกลามไปทั่วเยอรมนี จะส่งผลต่อเสถียรภาพของยุโรป นอกจากนี้ โมเรลได้วิจารณ์สนธิสัญญาว่ามีได้ ช่วยแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ แต่กลับสร้างสภาวะที่เป็นพิษ (Toxic Environment) ซึ่งทำลายความไว้วางใจกันระหว่างประเทศมหาอำนาจ ในยุโรป ในท้ายที่สุดแล้ว ข้อบังคับของสนธิสัญญาแวร์ซายที่เน้นการลงโทษเยอรมนี อย่างรุนแรงได้สร้างความรู้สึกละแ่น ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิด สงครามโลกครั้งที่ 2 รวมถึงสนธิสัญญาแวร์ซายยังได้ละเมิดหลักการพื้นฐานของ ความยุติธรรมและความเป็นธรรมในระดับสากล เนื่องจากสนธิสัญญาไม่เพียงแต่ ลงโทษประเทศที่พ่ายแพ้เท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อพลเมืองผู้บริสุทธิ์อีกด้วย (Morel, 1923, pp. 40-44) กล่าวได้ว่า สนธิสัญญาแวร์ซายมิได้เป็นเพียงจุดสิ้นสุดของ สงครามโลกครั้งที่ 1 แต่ยังคงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการที่นำไปสู่ สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเปิดทางให้เยอรมนีละเมิดข้อตกลง และลดทอน เสถียรภาพในเวทีระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง

3.2 วิฤตทางเศรษฐกิจ ตัวเร่งความสิ้นหวังของประชาชน : วิฤต เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (Great Depression) ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเยอรมนี ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้พรรคนาซี และอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ขึ้นสู่อำนาจ ดังนี้

3.2.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ : ผลกระทบทางเศรษฐกิจเริ่มต้นจาก การลดลงของรายได้ประชาชาติถึง 43% ระหว่างปี ค.ศ. 1929-1932 ขณะที่การผลิต ในภาคอุตสาหกรรมลดลงถึงครึ่งหนึ่ง และการผลิตสินค้าเพื่อการลงทุนหดตัวลง เหลือเพียงหนึ่งในสามของระดับก่อนวิฤต สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การว่างงานที่สูง ถึง 6 ล้านคน หรือประมาณหนึ่งในสามของประชากรวัยทำงาน ประกอบกับการที่ ประชาชนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการได้อีกต่อไป ส่งผลให้

ความยากจนและความสิ้นหวังแพร่กระจายในระดับสังคม ภาคเกษตรกรรมประสบปัญหาเช่นเดียวกัน เนื่องจากราคาผลผลิตทางการเกษตรลดลง ในขณะที่ต้นทุนการผลิตยังคงสูงส่งผลให้เกษตรกรเผชิญกับปัญหาหนี้สิน การบังคับขายทรัพย์สินและการล้มละลายของฟาร์มในวงกว้าง (Petzina, 1969, pp. 59-63, 67-72)

3.2.2 ผลกระทบด้านการเมือง : เหตุการณ์นี้ไม่เพียงแต่กระทบต่อเศรษฐกิจ แต่ยังมีผลกระทบต่อการเมืองภายใน เนื่องจากภาคเกษตรกรรมมีบทบาทสำคัญในโครงสร้างอำนาจของสาธารณรัฐไวมาร์ โดยเฉพาะในพื้นที่ตะวันออกที่ชนชั้นเจ้าที่ดินมีอิทธิพลทางการเมืองสูง ระบบธนาคารของเยอรมนีซึ่งพึ่งพาเงินทุนระยะสั้นจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกา ต้องเผชิญกับวิกฤตสภาพคล่องอย่างรุนแรง หลังจากวิกฤตตลาดหุ้นในนิวยอร์กในปี ค.ศ. 1929 เงินทุนจากต่างประเทศเริ่มไหลออก และนักลงทุนเรียกคืนเงินทุนเนื่องจากขาดความเชื่อมั่นต่อเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของเยอรมนี การถอนทุนเหล่านี้ทำให้ธนาคารขนาดใหญ่หลายแห่งล้มละลาย เช่น Darmstädter und Nationalbank ในปี ค.ศ. 1931 การล้มละลายของระบบธนาคารนำไปสู่การหยุดชะงักของระบบการเงินและเศรษฐกิจโดยรวม ส่งผลให้รัฐบาลต้องออกมาตราการหยุดทำการธนาคารชั่วคราว เพื่อป้องกันการล่มสลายของระบบเครดิต แม้มาตรการดังกล่าวสามารถป้องกันวิกฤตในระยะสั้น แต่กลับสร้างความเสียหายต่อความเชื่อมั่นของประชาชนในระยะยาวในบริบททางการเมืองจากความล้มเหลวของรัฐบาลสาธารณรัฐไวมาร์ ในการจัดการวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาสังคมทำให้ประชาชนเสียความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย พรรคนาซีใช้สถานการณ์นี้เป็นโอกาสในการขยายฐานเสียงโดยเสนอทางออกที่ดูเรียบง่ายแต่หนักแน่น เน้นนโยบายชาตินิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์ และโจมตีสนธิสัญญาแวร์ซาย ซึ่งพรรคมองว่าเป็นต้นตอของปัญหาเศรษฐกิจ มีการเสนอแผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจ เช่น การสร้างงานผ่านโครงการโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ และการฟื้นฟูอุตสาหกรรมหนัก คำสัญญาของฮิตเลอร์ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่สิ้นหวัง นโยบายและการโฆษณาชวนเชื่อของเขาทำให้ชนชั้นแรงงานและชนชั้นกลางหันมาสนับสนุนพรรค คะแนนเสียงของพรรคนาซีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1930 และในปี ค.ศ. 1933 ฮิตเลอร์ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี วิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นตัวเร่งสำคัญที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองและสังคมของเยอรมนี โดยสร้าง

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการล่มสลายของระบอบประชาธิปไตยและการก่อตั้งระบอบเผด็จการ (Petzina, 1969, pp. 59-63, 67-72)

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการปกครองในช่วงปี ค.ศ. 1919 การเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับเยอรมนี ระบอบการปกครองใหม่ก็ขึ้นตรงกับระบอบการปกครองที่สร้างภาระอย่างหนักจากระบอบเก่า ซึ่งทำให้เยอรมนีต้องเผชิญผลกระทบจากความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 1 ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียดินแดน ความล่มสลายทางการเงิน และภาระในการชดเชยความเสียหาย ยิ่งไปกว่านั้นความพ่ายแพ้ในสมรภูมิดำเนินการให้เกิดการปฏิวัติและการปฏิวัติต่อต้านภายในประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความไว้วางใจในสาธารณรัฐแห่งแรกของเยอรมนี วิกฤตทางการเงินได้เกิดขึ้นเพียงไม่กี่ปีหลัง ภาวะเงินเฟ้อที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันส่งผลกระทบต่อประเทศมาจนถึงปี ค.ศ. 1933 เมื่อศัตรูของสาธารณรัฐมอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้กับอดอล์ฟ ฮิตเลอร์และก่อตั้งเผด็จการนาซีขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง การขึ้นสู่อำนาจของฮิตเลอร์สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของปัจจัยทางประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจที่หล่อหลอมยุคนั้น สนธิสัญญาแวร์ซายทำให้ชาวเยอรมันรู้สึกว่าเขาสูญเสียศักดิ์ศรีและสร้างความไม่พอใจในวงกว้าง ทั้งยังบั่นทอนระเบียบความมั่นคงระหว่างประเทศ ขณะที่วิกฤตเศรษฐกิจทำให้ประชาชนสิ้นหวังและเปิดรับนโยบายที่ให้ความหวังและทางออกอย่างรวดเร็ว โดยการใช้โฆษณาชวนเชื่อในการสร้างอำนาจของฮิตเลอร์ตามเรื่องเล่าขานใหญ่ในวรรณกรรมไทยให้ความสนใจนั้นไม่อาจสำเร็จได้หากปัจจัยหรือบริบทแวดล้อมของเยอรมนีในช่วงเวลานั้นไม่เอื้อ กล่าวได้ว่า ฮิตเลอร์ไม่ได้ขึ้นสู่อำนาจเพียงเพราะความสามารถส่วนตัว แต่มาจากการใช้ประโยชน์จากบริบทแวดล้อมที่เปราะบางและการผสมผสานระหว่างความสิ้นหวังของประชาชนกับการปลุกกระแสความหวังเพื่อรวบรวมการสนับสนุนและอำนาจไว้ในมือ อีกทั้ง ฮิตเลอร์มิได้เป็นตัวแปรสำคัญในการก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงอย่างเดียว ทว่า สนธิสัญญาแวร์ซายก็ถือเป็นชนวนเหตุสำคัญที่ส่งผลให้สงครามครั้งที่ 2 อุบัติขึ้น

บทสรุป

วรรณกรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับ อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ มีลักษณะการนำเสนอในรูปแบบเรื่องเล่าขานใหญ่ ซึ่งมุ่งเน้นการอธิบายผ่าน 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ชีวิตประวัติส่วนตัว การเติบโตของพรรคนาซี แนวคิดและอุดมการณ์ การใช้โฆษณาชวนเชื่อ และผลกระทบทางประวัติศาสตร์และสังคม โดยกรอบการอธิบายดังกล่าว

มีลักษณะร่วมคือ ฮิตเลอร์เป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์พบว่า ทั้ง 5 ประเด็นข้างต้นมิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระ หากแต่มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับบริบททางประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กล่าวคือ การสร้างภาพลักษณ์ผ่านโฆษณาชวนเชื่อ การก่อรูปของอุดมการณ์ทางการเมือง ตลอดจนการขยายอำนาจของพรรคนาซี ล้วนเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขเฉพาะของสังคมเยอรมนีและระบบระหว่างประเทศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1

ในประเด็นนี้ วรรณกรรมภาษาอังกฤษได้สะท้อนให้เห็นเรื่องเล่าขนานเล็กที่ช่วยอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเน้นบทบาทของบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อให้ฮิตเลอร์สามารถสร้างฐานอำนาจและความชอบธรรมทางการเมืองได้ การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาและเชิงโครงสร้างในวรรณกรรมเหล่านี้จึงทำให้เห็นว่า ฮิตเลอร์มิใช่เพียง “ผู้ก่อเหตุ” หากแต่เป็น “ผลผลิตของบริบท” และเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากเงื่อนไขที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริบทด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างสนธิสัญญาแวร์ซาย และวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ของโลก ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับทั้ง 5 ประเด็นของเรื่องเล่าขนานใหญ่ กล่าวคือ ความไม่พอใจและความรู้สึกอับอายจากสนธิสัญญาแวร์ซายได้กลายเป็นฐานทางอารมณ์และการเมืองที่ถูกนำมาใช้ในการโฆษณาชวนเชื่อและการสร้างอุดมการณ์ ขณะที่วิกฤตเศรษฐกิจได้เร่งให้เกิดความไม่มั่นคงทางสังคมและการเมือง อันเอื้อให้พรรคนาซีสามารถขยายอิทธิพลและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

ด้วยเหตุนี้ การอธิบายฮิตเลอร์ผ่านกรอบเรื่องเล่าขนานใหญ่เพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ หากไม่เชื่อมโยงกับบริบทเชิงโครงสร้างด้านอื่น ๆ ซึ่งทำให้การทำความเข้าใจสาเหตุของสงครามโลกครั้งที่ 2 มีลักษณะลดทอนความซับซ้อนของประวัติศาสตร์ลงเหลือเพียงบทบาทของตัวบุคคล ดังนั้น ผลการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่า วัตถุประสงคฺ์ทั้งสองประการมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การสำรวจเรื่องเล่าขนานใหญ่ในวรรณกรรมไทย นำไปสู่การค้นพบข้อจำกัดในการอธิบาย ขณะที่การวิเคราะห์บริบทและอิทธิพลทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทำหน้าที่เติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ผ่านการนำเสนอเรื่องเล่าขนานเล็กที่ช่วยขยายมิติความเข้าใจให้ครอบคลุมและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากเนื้อหาของวรรณกรรมไทยที่มีลักษณะเป็นความรู้รวบยอดเช่นนี้สามารถอธิบายด้วยแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม โดยฟรอนซ์วส์ ลีโยตาร์ด ว่าด้วยเรื่องของเรื่องเล่าขนาดใหญ่ได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. การยึดติดกับเรื่องเล่าขนาดใหญ่ในประวัติศาสตร์ : จากการที่วรรณกรรมไทยเกี่ยวกับอิตเลอร์ยึดโยงอยู่กับกรอบประวัติศาสตร์กระแสหลัก เช่น การอธิบายอิตเลอร์ผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือในฐานะผู้นำเผด็จการผู้ก่อให้เกิดหายนะครั้งใหญ่ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมในสังคมอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามการยึดติดกับกรอบดังกล่าวได้ลดทอนมิติของประวัติศาสตร์กระแสรองที่มุ่งอธิบายบริบทเฉพาะ เช่น ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของอิตเลอร์

2. การขาดความหลากหลายในเรื่องเล่า : ลีโยตาร์ดชี้ว่าเรื่องเล่าขนาดใหญ่มักกดทับเรื่องเล่าขนาดเล็ก ในกรณีนี้ วรรณกรรมไทยมุ่งเน้นประเด็นการสร้างอำนาจ การโฆษณาชวนเชื่อ และบทบาทของตัวบุคคลเป็นหลัก ส่งผลให้การอธิบายปรากฏการณ์มีลักษณะเป็นความรู้รวบยอดและละเลยมิติอื่น เช่น อิทธิพลทางวัฒนธรรม สังคม หรือจิตวิทยา ดังที่ปรากฏในผลการวิจัยประการที่ 3 สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการอธิบายที่ไม่ครอบคลุมความซับซ้อนของประวัติศาสตร์

3. ความรู้รวบยอดและการสร้างภาพจำทางประวัติศาสตร์ : การนำเสนออิตเลอร์ในฐานะตัวแทนของความชั่วร้าย หรือผู้นำเผด็จการ เป็นการสร้างความรู้ที่มีลักษณะเป็นเอกภาพและเข้าใจง่าย แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดภาพจำในสังคมไทยที่มองอิตเลอร์ในลักษณะเป็นสาเหตุหลักของสงครามและลดทอนความซับซ้อนของปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของเรื่องเล่าขนาดใหญ่ที่มุ่งทำให้ประวัติศาสตร์มีความชัดเจนแต่เรียบง่าย

หากพิจารณาในมุมของประวัติศาสตร์กระแสรอง จะพบว่าเรื่องเล่าขนาดเล็กที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ได้ช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับบริบทแวดล้อมอย่างชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะสนธิสัญญาแวร์ซายซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านจิตวิทยา เศรษฐกิจ และการเมืองต่อสังคมเยอรมัน ความรู้สืกอภัยยศและโกรธแค้นจากเงื่อนไขของสนธิสัญญาได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปลุกระดมผ่านวาทกรรมชาตินิยม และมีส่วนสำคัญในการสร้างฐานสนับสนุนทางการเมืองให้กับอิตเลอร์ นอกจากนี้ วิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ยังเป็นปัจจัยเร่งที่ทำให้ความไม่มั่นคงทางสังคมและการเมืองรุนแรงขึ้น ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อ

สาธารณรัฐไวมาร์ และเปิดโอกาสให้พรรคนาซีสามารถขยายอำนาจได้ ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การสร้างอำนาจและการโฆษณาชวนเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเล่าขนานใหญ่จึงไม่อาจอธิบายได้อย่างสมบูรณ์ หากไม่เชื่อมโยงกับบริบทเชิงโครงสร้างเหล่านี้ ดังนั้น เมื่อเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์กระแสหลักและกระแสรอง จะเห็นได้ว่า เรื่องเล่าขนานใหญ่ในวรรณกรรมไทยช่วยสร้างกรอบความเข้าใจที่ชัดเจน ขณะที่เรื่องเล่าขนานเล็กช่วยเติมเต็มมิติของความซับซ้อนและเงื่อนไขแวดล้อม ส่งผลให้การทำความเข้าใจบทบาทของฮิตเลอร์และการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความรอบด้านมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการนำกรอบเรื่องเล่าขนานเล็กมาใช้ในวรรณกรรมไทยเกี่ยวกับฮิตเลอร์มากขึ้นในอนาคต เพื่อช่วยเติมเต็มช่องว่างทางความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยการเปิดรับมุมมองใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาบริบททางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมืองของเยอรมนีในช่วงเวลานั้น อิทธิพลของสังคมระหว่างประเทศที่มีต่อแนวคิดของฮิตเลอร์และการวิเคราะห์ที่เฉพาะเจาะจงในแต่ละช่วงเวลาหรือเหตุการณ์สำคัญ การสนับสนุนมุมมองที่หลากหลายนี้สอดคล้องกับเป้าหมายของผู้วิจัยในการขยายองค์ความรู้ในงานวิชาการไทยอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กัญญพพร ตั้งตรงจิตร. (2556). *เปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของโจเซฟ สตาลิน และอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ที่ส่งผลต่อผลประโยชน์แห่งชาติด้านการเมืองของสหภาพโซเวียตและเยอรมนี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:186459
- คัททียากร ศศิธรรมาศ. (2557). การรุกรานในยุคนาซีเยอรมัน: บาดแผลที่ยังคงเจ็บปวด. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 17, 249-260. สืบค้น 17 กันยายน 2567, จาก <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/4773/4584>

- คัททียากร ศศิธรามาศ. (2558). ภาพยนตร์ “ชัยชนะแห่งความเชื่อมั่น” (Victory of Faith/Sieg des Glaubens) และการสร้างรัฐนาซี ค.ศ. 1933. *วารสารประวัติศาสตร์*, 40, 17-32. สืบค้น 19 กันยายน 2567, จาก <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/6594>
- จิราวุฒิ จิตจักร. (2565, มีนาคม). สรุปการสัมมนา: ตอนที่ 7 รัฐธรรมนูญเยอรมนี: บทเรียน ความล้มเหลว และความสำเร็จ. ใน *สรุปสาระสำคัญของเวทีสัมมนาสาธารณะ (Public Lecture) โครงการรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ* (น. 1-6). กรุงเทพฯ: สำนักนวัตกรรมการเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นจาก <https://kpi.ac.th/uploads/pdf/1rQzOY3vIX0LyW1Wtwj8DBA\WVLW2VYPUjQp0ve.pdf>
- ดีเคิเทอร์, ฟรังค์. (2565). *คู่มือเผด็จการลัทธิบูชาตัวบุคคลในศตวรรษที่ 20* [How to be a dictator: The cult of personality in the twentieth century] (กิตติชาติ บุญยะภักดิ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- บรรพต กำเนิดศิริ. (2553). *ประวัติศาสตร์การทูตตั้งแต่การประชุมที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 จนถึงจุดเริ่มต้นของสงครามเย็นปี ค.ศ. 1947*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มลิสา ธนมิตรามณี. (2541). *บทบาทการโฆษณาชวนเชื่อของพรรคนาซีในเยอรมนี ระหว่าง ค.ศ. 1933-1945* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:117855
- ยุงเงอ, เทราเดล. (2550). *อยู่กับฮิตเลอร์จนชั่วโม่งสุดท้าย* [Bis zur letzten Stunde: Hitlers Sekretärin erzählt ihr Leben] (อำภา อดิระกุล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- รวิภา ศรีดาวเดือน. (2555). *ไฮโดคอสต์-การเข่นฆ่าชาวยิวในค่ายกักกัน : ศึกษาความเป็นอยู่ชาวยิวในค่ายเอาชวิทซ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นจาก <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/11699?locale-attribute=th>
- ไรแบ็ก, ทิมอธี ดับเบิลยู. (2553). *ห้องสมุดลับของฮิตเลอร์* [Hitler's Private Library] (โรจนา นาเจริญ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.

- วีระชัย โชคมุกดา. (2553). *อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ จอมเผด็จการพราพันท์มนุษย์*. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- _____. (2559). *สงครามโลกครั้งที่ 1, 2 (ฉบับสมบูรณ์) WORLD WAR I, II ประวัติศาสตร์การชนฆ่าที่โลกต้องเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- _____. (2560). *อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ กับสงครามโลกครั้งที่ 2*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ศนิโรจน์ ธรรมยศ. (2562). *อดอล์ฟ ฮิตเลอร์*. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- _____. (2567). *อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผู้ยิ่งใหญ่แห่งอาณาจักรไรช์ที่ 3*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- สัญญา สุวัจนบุต. (2566). *นาซีในสมัยไวมาร์ ค.ศ. 1918-1933 (ฉบับปรับปรุง)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- สาละ บุญคง. (2559). *ฮิตเลอร์-นาซี บัณฑิตผู้คิดว่าโลก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ก้าวแรก.
- ฮิตเลอร์, อดอล์ฟ. (2548). *การต่อสู้ของข้าพเจ้า [Mein Kampf]* (ศ. ป., ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โฆสิต.
- อนันตชัย จินดาวัฒน์. (2555). *ประวัติศาสตร์โลก (ฉบับสมบูรณ์) จากยุคหินถึงโลกาภิวัตน์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- Goda, N. J. W. (2001). A. J. P. Taylor, Adolf Hitler, and the origins of the second world war. *The International History Review*, 23(1), 97-124. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/40108603>
- Gurian, W. (1942). The sources of Hitler's power. *The Review of Politics*, 4(4), 379-408. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/1404164>
- Hauner, M. (1978). Did Hitler want a world dominion?. *Journal of Contemporary History*, 13(1), 15-32. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/260090>
- Kater, M. H. (1981). Hitler in a social context. *Central European History*, 14(3), 243-272. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/4545932>
- Liotard, J.-F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge* (G. Bennington & B. Massumi, Trans.). University of Minnesota Press.

- Morel, E. D. (1923). The curse of the Versailles treaty. *Current History* (1916-1940), 19(1), 39-44. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/45329529>
- Petzina, D. (1969). Germany and the great depression. *Journal of Contemporary History*, 4(4), 59-74. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/259836>
- Shepardson, D. E. (1977). Shifting images of Adolf Hitler. *The North American Review*, 262(2), 62-65. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/25117900>
- Snell, J. L. (1968). Hitler's success as a case study in interpreting history. *The History Teacher*, 1(2), 22-28. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/3054399>